KANJI VA OMONIMLIK: YAPON TILIDAGI MA'NO FARQLASH USULLARI

Shamsitdinova Moxinabonu Akar qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti,

Filologiya va tillarni o'qitish: yapon tili yo'nalishi talabasi

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20489858

Kirish:

Yapon tili dunyodagi eng murakkab va o'ziga xos tillardan biri hisoblanadi. Ushbu murakkablikning asosiy sabablaridan biri yapon tilida omonimlarning nihoyatda ko'pligidir. Omonimlik hodisasi bir xil talaffuz qilinadigan, ammo ma'nosi turlicha bo'lgan so'zlarning mavjudligini anglatadi. Yapon tilida fonetik birliklar sonining nisbatan cheklanganligi sababli bir xil talaffuzga ega bo'lgan so'zlar juda ko'p uchraydi. Ayniqsa xitoy tilidan kirib kelgan kanji asosidagi so'zlar yapon tilidagi omonimlik hodisasining kuchayishiga sabab bo'lgan. Agar yapon tilida faqat fonetik yozuv tizimi mavjud bo'lganida, matnni tushunish ancha qiyinlashgan bo'lar edi. Chunki bir xil talaffuzga ega bo'lgan ko'plab so'zlarning ma'nosini farqlash murakkab bo'lib qolardi. Shu sababli kanji tizimi yapon tilida nafaqat yozuv vositasi, balki semantik aniqlikni ta'minlovchi muhim lingvistik mexanizm sifatida ham xizmat qiladi. Kanji yapon tilida ma'nolarni vizual ravishda ajratib ko'rsatadi va omonim birliklarni farqlash imkonini beradi. Shu jihatdan kanji tizimi yapon tilining semantik strukturasida markaziy o'rin egallaydi. Mazkur maqolada yapon tilidagi omonimlik hodisasi, uning yuzaga kelish sabablari, kanjining ma'no farqlashdagi roli hamda yapon tilida ma'noni aniqlashtirishning boshqa lingvistik usullari keng yoritiladi.

Omonimlik tushunchasi. Tilshunoslikda omonimlik bir xil shaklga ega bo'lgan, ammo ma'nosi boshqa-boshqa bo'lgan birliklarni anglatadi.

Omonimlar: talaffuzi bir xil; yozilishi bir xil yoki o'xshash; lekin ma'nosi turlicha bo'lgan so'zlardir. Ko'plab tillarda omonimlar mavjud bo'lsa-da, yapon tilida bu hodisa juda kuchli rivojlangan. Buning asosiy sababi yapon tilidagi tovush tizimining nisbatan sodda ekanligidir. Yapon tilida: bo'g'inlar soni cheklangan; fonemalar soni kam; murakkab undosh birikmalari deyarli mavjud emas. Natijada turli ma'nodagi ko'plab so'zlar bir xil talaffuz shakliga ega bo'lib qolgan.

Masalan: こうしょう (koushou) talaffuzi:

交渉 — muzokara;

工商 — sanoat va savdo;

高尚 — yuksak;

公称 — rasmiy nom;

校章 — maktab emblemasi kabi turli ma'nolarni bildirishi mumkin.

Agar ushbu so'zlar faqat hiragana bilan yozilganida, ma'noni tushunish qiyinlashgan bo'lar edi. Yapon tilida omonimlikning yuzaga kelish sabablari fonetik tizimning soddaligidadir. Yapon tilida fonetik kombinatsiyalar nisbatan kam hisoblanadi. Til asosan ochiq bo'g'inlardan tashkil topgan bo'lib, ko'plab so'zlar bir-biriga o'xshash talaffuz qilinadi.

Masalan: kankou; koukou; seikou kabi talaffuz shakllari turli ma'nolarga ega ko'plab so'zlarni hosil qilishi mumkin. Bu esa omonimlik darajasini oshiradi. Xitoy tilidan kirgan

so‘zlarning ta’siri - Yapon tilidagi omonimlikning kuchayishiga eng katta ta’sir ko‘rsatgan omillardan biri — xitoy tilidan o‘zlashgan so‘zlardir. Xitoy ierogliflari turli davrlarda Yaponiyaga kirib kelgan. Natijada: bir xil talaffuzli ammo boshqa ma’nodagi birliklar ko‘paygan. Ayniqsa onyomi o‘qilishlar omonimlikni kuchaytirgan.

Masalan: せいこう (seikou):

成功 — muvaffaqiyat;

精巧 — nozik ishlangan;

性向 — moyillik;

盛行 — ommalashish.

Bularning talaffuzi bir xil, ammo ma’nosi mutlaqo boshqa. Kanji tizimining eng muhim vazifalaridan biri — ma’noni vizual tarzda ajratib ko‘rsatishdir. Har bir kanji ma’lum semantik tushunchani ifodalaydi. Shu sababli bir xil talaffuzli so‘zlar turli kanji orqali yozilganda, ularning ma’nosi darhol farqlanadi.Bunda: はし (hashi): 橋 — ko‘prik; 箸 — ovqat cho‘pi; 端 — chet. Agar ushbu birliklar faqat hiragana bilan yozilsa: はし ma’no noaniq bo‘lib qoladi. Ammo kanji ma’noni vizual ravishda aniqlashtirib beradi. Kanji tizimi faqat tovushni emas, balki ma’noni ham ifodalaydi. Shu sababli inson miyasi ieroglifni ko‘rishi bilan ma’noni tezroq anglaydi. Masalan: 川 kanjisi daryo shakliga o‘xshash; 木 daraxtni eslatadi; 山 tog‘ shaklini bildiradi. Bu holat vizual semantika deb ataladi.

Kanji omonimlarni farqlashda aynan mana shu vizual identifikatsiya orqali katta yordam beradi. Yapon tilida omonimlarni farqlashning yana bir muhim usuli — kontekstdir. Ko‘plab hollarda tinglovchi yoki o‘quvchi gap mazmuniga qarab ma’noni anglaydi

かみ (kami): 紙 — qog‘oz; 神 — xudo; 髪 — soch.

Og‘zaki nutqda aynan qaysi ma’no ishlatilayotganini kontekst belgilaydi. Masalan: 紙をください。→ Qog‘oz bering.

髪が長いです。→ Sochi uzun.

Bu yerda grammatik va semantik muhit ma’noni aniqlashtiradi. Ammo standart yapon tilida bu farq har doim ham yetarli bo‘lmagani sababli kanji muhim rol o‘ynaydi. Yapon tilida kontekst juda katta ahamiyatga ega. Ko‘plab ma’lumotlar yashirin tarzda ifodalanadi va tinglovchi ma’noni vaziyat orqali tushunadi.

Shu sababli omonimlik yaponlar uchun katta muammo tug‘dirmaydi. Chunki ular: vaziyat; kontekst; kommunikativ maqsad asosida ma’noni tez anglaydilar. Bu holat yapon tilining yuqori darajada kontekstual til ekanligini ko‘rsatadi.

Kanji va psixolingvistika

Psixolingvistik tadqiqotlarga ko‘ra, yapon tilida kanji orqali yozilgan matnni o‘qish ba’zi hollarda hiraganaga qaraganda tezroq amalga oshadi. Sababi kanji ma’noni to‘g‘ridan-to‘g‘ri vizual tarzda uzatadi. Ammo kanji bilan yozilganda ma’no darhol anglashiladi. Demak, kanji inson miyasidagi semantik qayta ishlash jarayonini tezlashtiradi. Bugungi kunda texnologiyalar rivojlanishi bilan omonimlik masalasi yangi shakl olmoqda. Kompyuter va smartfonlarda matn yozishda foydalanuvchi avval hiragana yozadi, so‘ng tizim kerakli kanjini tanlashni taklif qiladi. Bu holat shuni ko‘rsatadiki, hatto zamonaviy texnologiyalarda ham kanji ma’noni aniqlashtiruvchi asosiy vosita bo‘lib qolmoqda. Shu sababli kanji yapon tilining funksional samaradorligini ta’minlaydi.

Xulosa:

Yapon tilidagi omonimlik hodisasi tilning fonetik tizimi va tarixiy rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Yapon tilida bir xil talaffuzga ega bo‘lgan so‘zlar juda ko‘p bo‘lgani sababli ma’noni farqlash muhim lingvistik masalaga aylangan.

Kanji tizimi ushbu muammoni hal qiluvchi asosiy vosita hisoblanadi. U omonimlarni vizual va semantik jihatdan ajratib ko‘rsatadi hamda matnning aniq va tushunarli bo‘lishini ta’minlaydi. Shu sababli kanji yapon tilining funksional samaradorligini ta’minlaydi va yapon tilida oddiy yozuv tizimi emas, balki semantik aniqlikni ta’minlovchi murakkab lingvistik mexanizm sifatida qaraladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shibatani, Masayoshi. The Languages of Japan.
2. Seeley, Christopher. A History of Writing in Japan.
3. Coulmas, Florian. The Writing Systems of the World.
4. Unger, J. Marshall. Literacy and Script Reform in Occupation Japan.
5. Tsujimura, Natsuko. An Introduction to Japanese Linguistics.
6. Henshall, Kenneth. A Guide to Remembering Japanese Characters.
7. Hadamitzky, Wolfgang. Kanji and Kana